

LATVIJAS ZINĀTŅU AKADĒMIJAS EMERITĒTĀ ZINĀTNIECE

ANNA ZARIŅA

01.08.1921.–10.03.2015.

2015. g. 10. martā mūžībā aizgājusi ievērojamā Latvijas un Baltijas arheoloģe, habilitētā vēstures doktore, Latvijas Zinātņu akadēmijas emeritētā zinātniece, Triju Zvaigžņu ordeņa virsniece Anna Zariņa.

Anna Zariņa (dzim. Ruņģe) dzimusi 1921. g. 1. augustā Cēsu apriņķa Veselavas pagasta Mežgaiļu mājās kā jaunākais bērns piecu bērnu ģimenē. Veselavas pagastā arī pāiet viņas bērnība un pirmās skolas gaitas. Pēc Veselavas pamatskolas, kā lauku bērnam pienākas, mācības un studijas tiek turpinātas Priekuļu lauksaimniecības vidusskolā (1935–1940) un Kaucmindes mājturības institūtā (1941–1944).

Institūtā viņa iegūst zināšanas par tekstīliju darināšanu un etnogrāfa Arvida Dzērviša (1897–1942) un arheologa Valdemāra Ģintera (1899–1979) darbu iespaidā sāk inte-

resēties par Latvijas iedzīvotāju tautas tērpu vēsturi.

Beidzas Otrais pasaules karš, un Kaucmindes studentēm ir iespēja turpināt mācības Latvijas Lauksaimniecības akadēmijas Lauksaimniecības un mājturības fakultātē. Anna Zariņa absolvē šo fakultāti 1946. g. un piesakās darbā Latvijas Zinātņu akadēmijas Vēstures un materiālās kultūras institūta etnogrāfu grupā. Piedalās pēckara Latvijas pirmajās etnogrāfu ekspedīcijās un savāc vērtīgas ziņas par latviešu 18.–19. gs. tērpiem. Kopš 1951. g. viņa ir pievērsusies tikai arheoloģiskajiem pētījumiem. Arheologa darba iemaņas Anna Zariņa ieguva arheoloģes Elvīras Šnores vadītajos izrakumos Kivtu kapulaukā, Asotes un Šelupinku pilskalnos. Pirmos patstāvīgos izrakumus viņa vadīja un veica Višķu Kampānu–Kusiņu kapulaukā 1959. g. Tālāk seko plašie aizsardzības izrakumi Pļaviņu hidroelektrostacijas celtniecības un ūdenskrātuves zonā — vispirms Piģēnu apmetnē, no 1963. g. pie Sēlpils pilskalna. 1964.–1965. g. viņas vadībā pētīts Sēlpils kapulauks. Lai noskaidrotu Sēlpils priekšpils veidošanos, arheoloģe, pēc vīra Jāņa Zariņa ieteikuma, pirmo reizi izrakumos pielietoja tehniku, ar buldozeru 835m² platībā aiztransportējot zemes un samazinot smago roku darbu kalna nogāzes vēlākā uzbūruma norakšanā. Vienlaicīgi arheoloģe Elvīra Šnore veica izrakumus Sēlpils pilskalnā. Izrakumos iegūtie materiāli apkopoti kopējā monogrāfijā “Senā Sēlpils” (Rīga, Zinātne, 1980. 236. lpp.). Tad kārta izrakumiem 10 gadu garumā (1966–1975) Rīgas hidroelektrostacijas izbūves teritorijā. Anna Zariņa vada lielas ekspedīcijas Salaspils Mārtiņsalā,

Laukskolā un Vējstūros. Ekspedīcijas ilga no maija līdz oktobrim. Lai paspētu izpētīt plašākas aplūdināšanai paredzētās teritorijas, izrakumos velēnas noņemšanai tiek izmantota tehnika. Tā bija iespējams izpētīt 6,2 hektārus lielo Laukskolas senvietu kompleksu ar plašo, arheoloģiski ļoti bagāto Daugavas lībiešu kapulauku.

Arī turpmākie izrakumi pamatā norisinās Daugavas krastos. No 1976. līdz 1981. g. Anna Zariņa strādā Lielvārdes senvietu kompleksā, tiek pētīta senpilsēta, viduslaiku pilsapmetne, priekšpils, kapsēta un pilskalns. Lielvārdes Dievukalnā tika pētīta sena baltu 1. g. t. pr. Kr. nocietināta apmetne. Šeit tika konstatētas arī pirmās arkla vagu pēdas Latvijā, kas liecina, ka arkla zemkopība piekopta jau 1. g. t. pr. Kr. pirmajā pusē. Turpmākos četrus gadus pētniece vada izrakumus Krāslavas rajonā, Daugavpils HES ūdenskrātuves zonā. Pie Indricas tika izpētīta 15.–18. gs. nocietinātas muižas vieta ar diviem hronoloģiski atšķirīgiem muižas apbūves kompleksiem, kā arī 1. g. t. pr. Kr. apmetnes Indricā un Slobodā. Bagātīgs latgaļu arheoloģiskais materiāls tiek iegūts 8.–12. gs. Ģūģeru kapulauka izrakumos Priekuļu novadā kopā ar arheoloģi Zigrīdu Apalu.

Paralēli nemitīgajai izrakumu slodzei Anna Zariņa veic savu pētniecisko darbu — arheoloģiskajos izrakumos iegūto tekstiliju izpēti un seno apģērbu rekonstruējumus. Daudz tiek strādāts pie seno audumu tehniskajām analizēm, kas līdz tam nebija veiktas. Nozīmīga ir Kokneses un Rīgas arheoloģiskajos izrakumos atrasto 12. un 13. gs. aužamo stāvu rekonstrukcija (A. Zariņa, A. Caune. Rīgas 13. gs. horizontālie aužamie stāvi. *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis*. 1990. 2: 34–49) un adatu pinuma izpēte.

1962. g. par seno latgaļu apģērba vispusīgu izpēti piešķirts vēstures zinātņu kandidātes grāds. Disertācijas materiāls tiek apkopots monogrāfijā “Seno latgaļu apģērbs” (Rīga, Zinātne, 1970. 217. lpp.) kas tiek novērtēts ar Latvijas ZA Prezidija prēmiju. Seko

lībiešu apģērba izpēte, kopumā izanalizēti 470 tekstiliju paraugi no 25 lībiešu senkapjiem, galvenokārt pēc zinātnieces pašas izrakumu materiāliem no Laukskolas, Mārtiņsalas, Vējstūru un Lielvārdes kapulaukiem. No šiem pētījumiem izriet, ka lībiešu apģērbs labi iekļaujas tā laika Rietumeiropas un Skandināvijas apģērba areālā. Arheoloģiskās tekstilijas pētniece sistematizēja pa apģērba daļām, detalizēti izvērtēja darināšanas un rotāšanas tehniskos paņēmienus. Annas Zariņas atziņas palīdz izprast arī tās tradīcijas, kuru ietekmē veidojušies vēlākie krāšņie novadu tautas tērpi. Viņas senlatviešu tērpu rekonstrukcijas tiek plaši izmantotas muzeju ekspozīcijās, tās atdarina folkloras ansamblī un koru kolektīvi. Tās kļuva par dzīvu Latvijas senatni.

Zinātniece publicējusi arī visu savu arheoloģisko izrakumu materiālus, kas dod plašāku ieskatu par viņas pētītajiem pieminekļiem. Sarakstījusi vairākas apakšnodaļas kolektīvajam darbam “Latvijas PSR arheoloģija” (Rīga, Zinātne, 1974. 74.–378. lpp.) un kā grāmatas līdzautore viņa novērtēta ar LPSR valsts prēmiju (1976).

Anna Zariņa ir daudzkārt piedalījusies starptautiskos kongresos un konferencēs, un viņas darbi par Latvijas seno iedzīvotāju apģērpu publicēti Čehijā, Dānijā, Vācijā, Krievijā un Zviedrijā. Sākot ar 1990. g. zinātniecei bija iespēja piedalīties Starptautiskajos Ziemeļeiropas arheoloģisko tekstiliju simpozijos: 1990. g. Kopenhāgenā, 1993. g. Neuminsterē, 1996. g. Borā un gūt ārzemju kolēģu nedalītu atzinību un apbrīnu. Ar saviem pētījumiem un plašajām zināšanām par apģērba vēsturi Anna Zariņa bija viena no ziņošākajām senā tērpa pētniecēm Baltijas reģionā. Tāpēc par darbu kopumu “Latvijas teritorijas iedzīvotāju apģērbs 7.–13. gs.” 1993. gadā Annai Zariņai piešķir *Dr. habil. hist.* grādu un 1996. g. viņa kļuva par valsts emeritēto zinātnieci. Taču radošais darbs nebeidzas. Tiek apkopots krāšņais, bagātais Salaspils Laukskolas kapulauka 10.–13. gs.

materiāls un publicēts monogrāfijā, izdotas vēl ap 20 publikācijām un pat 90 gadu vecumā izstrādātas jaunas Daugavas lībiešu dažāda vecuma bērnu apģērbu rekonstrukcijas. Tāpēc par mūža ieguldījumu Latvijas senvēstures izpētē un seno apģērbu pētniecībā viņa 2011. g. tiek apbalvota ar Triju Zvaigžņu ordeņa ceturto šķiru un iecelta par ordeņa Virsnieci.

Visus gandrīz 94 dzīves gadus palīdzēts saviem tuvajiem — sūtot pārtiku māsai ar mazajiem bērniem izsūtījumā Sibīrijā, ar padomu darba biedriem, jaunajiem kolēģiem un draugiem. Pāri visam bija rūpes par vīru, dēliem un mazbērniem, mazmazbērniem. Viss garais mūžs bijis darbs, darbs un darbs. Sešas monogrāfijas, vairāk nekā 200 publikāciju, 32 izrakumu vadīšana 14 arheoloģiskajos pieminekļos un pārskatu sagatavošana. Garas izrakumu sezonas, milzīgas izrakumu platības. Latvijas vēstures institūtam gadu gaitā vairākas reizes mainās nosaukums, bet Annai Zariņai tas ir palicis kā vienīgā darba vieta visam mūžam.

Nekas nebeidzas — paliek gaišums, paliek Latvijas seno iedzīvotāju apģērba rekonstrukcijas, paliek padarītais, publicētais. Monogrāfija “Apģērbs Latvijā 7.–17. gs.” (Rīga, Zinātne, 1999. 159. lpp.) kļuvusi par tautas daiļamatnieku, etnogrāfu, kultūras darbinieku rokasgrāmatu un bibliogrāfisku retumu. Tajā apkopots un papildināts zinātniskajās monogrāfijās “Seno Latgaļu apģērbs” un “Lībiešu apģērbs 10.–13. gs.” (Rīga, Zinātne, 1988. 111. lpp.) izstrādātais materiāls. Nodzīvots bagāts, piepildīts mūžs, atstāts plašs arheoloģiskais materiāls jaunajiem pētniekiem. Šis materiāls datē daudzu kultūrvēsturisku parādību rašanos un attīstīšanās posmus, atspoguļo baltu, Baltijas somu, ģermāņu un slāvu etnosu kultūrvēsturiskos sakarus, kultūru mijiedarbību. Īpaši nozīmīgi ir Annas Zariņas pētījumi par seno apģērbu un tā rotājumiem.

Lai Dieva miers.

Gunita Zariņa